

ХИТОЙ: АНЪАНА, МАДАНИЯТ ВА МАФКУРА

Ш. И. Шамаманов

ТошДШИ, хитойшунослик факультети,

Хитой тарихи, сиёсати ва маданиятшунослик ва иқтисодиёти кафедраси сиёсий
фанлар доктори (DS) доц, в.б.

Калит сўзлар: Хитой тарихи, Авторитар, Демократия, Конфуций, “Очиқ эшиклар”, “Осмон мандати”, “Марказий Осиё”, Мафкура, Ўзбекистон ХХР.

КИРИШ

Марказий Осиё билан Хитой ўртасидаги ижтимоий – муносабатлар ривожланиб, бугун ўзининг “олтин даврига” қадам қўйди. “Шанхай ҳамкорлик ташкилоти” ва “бир белбоғ – бир йўл”, “Буюк ипак йўли” мегалойихасини рўёбга чиқариш йўлидаги ташланган илдам қадамлар, иқтисодий ва маданий ҳамкорликни ривожлантириш, халқ дипломатиясининг кучайиши, туризм ва спорт соҳалардаги ҳамкорлик ва ижтимоий-маданий ўзига хосликларга эга бўлгани баробарида оила қуриш қабилар минтақа халқлари умумтараққиёт стратегиясини белгилаши мумкин бўлган янги жараён сифатида намаён этмоқда. Шу маънода хитойнинг ислохотлар даври тараққиёт хусусиятлари, давлат мафкураси, сиёсий маданияти ва эволюцияси, хитой ва МДХ олимларининг хитой ҳақидаги тадқиқотларини таҳлили бугунги куннинг асосий вазифларидан бўлиб қолмоқда.

Мақолада анализ ва синтез, тарихийлик, тизимлаштириш, тузилмавий функционал таҳлил каби илмий ёндашувлардан фойдаланилди.

Ключевые слова: История Китая, Авторитаризм, Демократия, Конфуций, «Политика открытых дверей», «Мандат Неба», «Центральной Азия», Идеология, Узбекистан, КНР.

ВВЕДЕНИЕ

Социальные отношения между Центральной Азией и Китаем развивались и сегодня вступили в свой «золотой век». Стремительные шаги по реализации проекта «Шанхайская организация сотрудничества», мегапроектов «Один пояс, один путь» и «Великий шелковый путь», развитие экономического и культурного сотрудничества, укрепление народной дипломатии, сотрудничества в области

туризма и спорта, а также формирование семьи несмотря на имеющийся социально-культурные особенности выступает как новый процесс способный определять общую стратегию развития народов региона. В этом плане анализ особенностей развития Китая в период реформ, государственную идеологию, политическую культуру и эволюцию, а также изучение исследований учёных из Китая и стран СНГ о Китае является одним из главных задач на сегодняшний день.

В статье использованы **методы** анализа и синтеза, историчности, систематизации, структурно-функционального анализа.

Keywords: History of China, Authoritarianism, Democracy, Confucius, “Open Door Policy”, “Mandate of Heaven”, “Central Asia”, Ideology, Uzbekistan, China.

INTRODUCTION

Social relations between Central Asia and China have developed and today have entered their “golden age”. Swift steps to implement the Shanghai Cooperation Organization project, the One Belt, One Road and the Great Silk Road megaprojects, the development of economic and cultural cooperation, strengthening public diplomacy, cooperation in the field of tourism and sports, as well as the formation of a family despite the existing socio-cultural features act as a new process capable of determining the overall development strategy of the nations of the region. In this regard, analysis of the features of China's development during the reform period, state ideology, political culture and evolution, as well as the study of research by scientists from China and the CIS countries about China is one of the main tasks today.

The article uses **methods** of analysis and synthesis, historicity, systematization, structural and functional analysis.

Ўз вақтида О.В. Борисов таъкидлаганидек, “кўпгина ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ҳодисаларда, кўрсатилаётган Хитойнинг ўзига хос хусусиятларига оид тадқиқотлар шубҳасиз керак, балки зарур...уларсиз на ҳозирги, на узоқ давомий Хитой сиёсатини олдиндан айтиб беришни йўлга қўйиб бўлмади¹. Назаримизда анъаналарга бағишланган илмий-назарий тадқиқотларида умумий анъаналарни ўрганиш назарияси учун катта аҳамиятга эга ҳозирги замон Хитой тажрибаси етарлича ҳисобга олинмаган.

¹ Борисов О. Б. “Положение КНР и некоторые задачи советского Китаяведения”, Жур: «Проблемы Дальнего Востока», 1982, №2, стр.10.

Ҳозирги Хитойда анъаналарни ўрганишнинг қайси муаммолари олдинги ўринга сурилган? Бу аввало бир томондан мамлакат ҳаётидаги анъаналар таъсирини ҳисобга олмаган ҳозирги замон тадқиқотлари томонидан, иккинчи томондан, Хитой тарихий мероси ва унинг долзарблиги замонавий муассамлашишига ҳамisha керакли аҳамият бермайдиган қадимий ва ўрта аср тадқиқотчилари. Шу маънода Хитойда шаклланаётган анъаналар ўлчовини билиш ва “анъаналар тушунчасини” асосли қайта ишлаш учун аввало маданий мерос тушунчасини илмий асосда талқин қилишни кўриб чиқиш. Тирик анъанага айланган “тарих-сиёсат” худди бошқариш ва ижтимоий тенглаштириш қурилмасининг жонли қисми каби ўзига олади. Атоқли сиёсатчилар бу институтни янги мулоҳазалар билан бойитди ва издошлари томонидан амалий ҳаётга татбиқ этилди. “Агар қадимий муаллифлардан тўғри фойдаланишни билсак,- деб ёзган эди Сунь Ятсен,- бизни адаштирилишларга йўл қўйилмайди, уларни ўз хизматимизга олсак, яъни кўр-кўрона эргашмасак, у ҳолда ўтмиш ёзувларидан ўзимиз учун жуда кўп фойдали нарсаларни олишимиз, камчиликларни эса ўз котибаларимизга айлантириш мумкин; бизда бундай ёзув ва котибалар қанча кўпайса, шунча яхши”².

Анъаналар шаклланишининг яққол гувоҳи “қадимийликни ҳозирги давр хизматида фойдаланиш” концепциясидир. ХХР шароитида бу бошқариш қурилмасининг муҳим таркибий қисми бўлиб қолди ва мамлакат сиёсий ҳаёти билан боғлиқ брча ўзгаришларни ўзида синаб кўрди. Ҳозирги пайтда ХХРда анъаналар ва юқорида баён этилган концепцияга муносабатларнинг ўзгариши кузатилмоқда. Машҳур тарихчи Дин Вейчжи мақоласида, хусусан, шундай дейилади: “Ишнинг моҳиятига кўра, маданий мерос масаласида уни мерос қилиб олишга арзийдими ёки йўқ, деган савол бўлиши мумкин эмас, балки уни қандай мерос қилиб олиш керак, деган савол бўлиши керак”. Яъни, маданият ривожига ҳақида гапирсак, ўзлаштириб олиш – бу объектив зарурат, уни четлаб бўлмайди. Қандай мерос қилиб олиш масаласига келсак, унда одамлар ўзлари онгли равишда бирон мавқени эгаллаб ёки бирон методдан фойдаланишни танлашлари мумкин. Маданий меросни ўрганиш уни танқидий қабул қилиб олиб, замонавий илмнинг янги ютуқларидан фойдаланиш зарур. Маданий меросни бундай ўзлаштириб олиш ғоявий анъаналарнинг турли шакллари танқидчилар учун тўсқин бўлиши мумкин эмас. Шу билан бир қаторда бундай ўзлаштириш бизларни фақат ўз меросини сақлаб қолишни ўйловчи, қадимийликни кадрловчиларга айлантириб қўймайди³.

² Сунь Ятсен. Избранные произведения. М., 1964. стр.195.

³ “Жэньмин Жибао” 22. III. 1982 .

Ҳар хил турдаги анъаналар⁴ ХХРнинг давлат ва жамият ҳаёти соҳаларида фаол иштирок этади. Шундай тасаввур пайдо бўладики, улар шаклланишнинг кейинги тадқиқотлар объекти тушунчасининг аниқроқ шаклини талаб қилади. Қуйидаги аниқлаш вариантини таклиф қилиш мумкин: анъана ички ўзаро шартлашилган ғояларнинг узоқ шаклланивчи системаси қарашларининг аҳамият муносабатларининг барча соҳасини эгалловчи ўзини тутиш тартиби орқали аниқловчи ҳаракат фаолияти мазкур жамиятнинг шахсий ҳаёти ва жамиятининг асосий соҳаларидаги шахсий ва гуруҳ муносабатлари системасидир. Бунга анъаналар мазмуни ҳамма вақт тарихий тараққиёт йўли билан тўғриланишини кўриш мумкин. Ҳозирги замон Хитой жамияти ҳаётининг турли соҳалари – иқтисодий, сиёсий, ижтимоий муносабатлар, маданиятлар ғояларини ўрганиш давомида уларнинг ҳар биридаги анъаналарнинг шаклланиш даражасини эътиборга олиб лозимлигини кўрсатмоқда.

Хитойликлар назарида маданий меросни ўзлаштиришда асосийси, илгари нотаниш социализм даври янги маданияти, яъни истиқболли келажакни яратишдан иборат. Хитой Халқ Республикаси ўз тажрибаларида буни моҳирлик билан эпламоқда. Зеро ҳар бир халқ ўзига хос маданий қадриятларига эгадир. Маданий қадриятларининг мавжудлиги, у ёки бу халқнинг давлат сиёсий моделини шакллантиришнинг тамойилларидан бўлиб келганлиги ҳам инсоният тарихидан яхши маълум. Ана шу нуқтаи назардан бугунга келиб аксарият халқлар миллий-маънавий қадриятларини ўрганиш ижтимоий – сиёсий мазмун касб этмоқда. Бу ҳолат дунёнинг глобаллашув даврида янада жиддийлашди.

Аксарият Шарқ мамлакатларида демократик қадриятларни қайта идрок этиш жараёнлари кучайди. Ю. Галенович таъбири билан айтганда “Ҳар қандай давлат, у хоҳ Хитой, Япония ёки Россия бўлсин, бари бир улар ўтмишда синовдан ўтган бой тажрибаларига таянади ва унинг асосида ривжланади”.⁵

Л. С. Васильевнинг ”Хитой коммунистик партияси бугунги сиёсатида тарихий илдизлари бақувват анъанавий қадриятларига таянади”⁶. ХХР ҳозир янгиланиш даврини бошдан кечираётган бўлса-да, аммо конфуцийлик ғояларига эътиқод қилиш одатлари, унинг таълимот сифатида жамиятдаги тутган ўрни амалиётда устиворлигича қолмоқда.

⁴ Хитой миллий урф – одатлар, миллий ўзига хослик, аҳлисининг меҳнат ва маиший анъаналари, тарихий анъаналар, кишлок ва шаҳар ҳаётига хос анъаналар, сиёсий маданияти, тил ва иероглификадаги анъаналар, қабул қилинган ва Хитой томонидан қабул қилинувчи Ғарб анъаналари, ХКП ва НОАК анъаналари.

⁵ Галенович Ю. Образ врага начинает разрушаться // Япония сегодня 1997. – С.20.

⁶ Васильев Л.С. История религий востока –М.: “Книжный дом” университет .1999. –С. 432.

Конфуцийликда «олам ягона - бир оила» назарияси бугун ҳам ғоя сифатида ҳукмрон. Бу таълимотнинг яна бир хусусияти, Будда, Ислон, Христиан каби дунё динларини Хитой жамияти бағрига илдиз отишига монеликлик қилмади, аксинча имконият берди. Хитой бугун кўп динли мамлакат.⁷ Конфуций таълимотининг буюклиги ҳам шунда. Н. К. Рерих таъкидлаганидек, “Маданият–бу инсоният муаммоларини ҳал этишга илмий жиҳатдан дадил ёндашишдир. Маданият халқнинг тарихий қадриятларини ҳимоя қилади”.⁸

“Хитой маданиятида ақлий мослашувчанлик Ҳиндистонга қараганда кучлироқдир. Хитой халқи учун ўз урф - одатларига содиқлик, вафо ва садоқатда ҳам ақлий мослашувчанлик чидамлилигини йўқотмади. Ҳиндистонга қараганда, Хитойда урф-одатлар шундай шаклга келтирилдики, ҳаттоки минг йиллар ўтса-да, у ўз ҳолатини қандай бўлса ҳозир ҳам аслича сақлаб келмоқда.

Хитойнинг бошқа мамлакатларга қараганда, энг катта ютуқларидан бири: унинг ҳар қандай догма, қисқа ва чегараланган дунёқарашлардан ҳоли бўлиб, ақл ва соғлом фикрга таяниб иш кўришидир. Хитой, бирор давлатга ўхшамагани ҳолда, ўз маданиятига – диндан оз миқдорда фойдаланиб, одоб–ахлоққа катта ўрин қолидириб, унинг асосида кишилиқ ҳаётини чуқур тушунишни асос қилиб олди”.⁹ Хитой сиёсий маданиятининг яна бир ўзига хослиги, унинг жамият сиёсий ҳаётида мутассиб ғояларининг чуқур сингишиб кетганлигидир. Маданий қадриятлар қадмидан Хитой ижтимоий-сиёсий барқарорлигининг асоси сифатида қараб келинади.

Юқоридаги фикрлар ҳозир ҳам Хитой Халқ Республикасида жамиятнинг демократияни ўз анъаналари орқали ҳис этиш одатлари чуқур эканлигидан далолат бермоқда Шу маънода олиб қарайдиган бўлсак, Шарқ (хусусан, ХХР)да аксарият давлатларнинг демократия билан боғлиқ тараққиёт қонуниятларини тарихи ва маданиятидан келиб чиқиб ўрганиш илмийлик касб этмоқда. Агарда Ғарб ва Шарқ мамлакатлари тараққиётини қиёсан ўрганилса, бунда демократияни тушунишда қатор камчиликларга йўл қўйилаётганлиги кузатилади. Унинг асосий сабабларидан – демократия принциплари универсал бўлса-да, муайян шароитда ривожланиш қонуниятлари ва амалга тадбиқ этиш йўллари билан фарқ қилишини инобатга олинмаслиги. Тажрибалар эса Христиан дунёсида ҳудудий бирликни ташкил этаётган мамлакатлар ёхуд АҚШ ва Европа давлатларининг демократик принципларини амалга ошириш йўллари билан ҳам фарқ қилишини кўрсатмоқда. Бунда эса халқ маънавий

⁷ Встан Человек. М.: 1986 С. 349.

⁸ Митрохин Л. В. Ҳиндистон янги аср бўсағасида. Ўзбекистон-1990. 185 б.

⁹ Неру. Дж Открытие Индии - М.: 1990 Стр-395.

қадриятларининг тарихда шаклланган анъанавий қадриятлари устивор аҳамият касб этмоқда, дейиш мумкин.

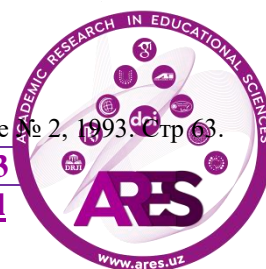
Су Сяоканнинг фикрича «Авторитар сиёсий тузум ўзига хос сирли, қаттиққўллик, зўравонликка асосланади».¹⁰ Конфуцийнинг ғоявий-тарбиявий руҳида улғайган Хитойликлар учун авторитар тузумда яшаш одатлари қадимдан анъана тусига кирган. Буни қарангки, ХХР ташкил топиб, Хитойда коммунистик партиясига асос солингани билан бу тизим ўзгармай қолди.

Демократиянинг автаркия орқали тушунилиши ва халқ хоҳиш иродаси шунга бўйсиндирилиши аксарият Шарқ мамлакатлари маънавий мулкига айланган. Қолаверса, бунга ҳам шарқ демократиясининг ўзига хос бир шакли сифатида қараш мумкин. Масалан, шарқда ХХР бунинг учун ёрқин мисол бўла олади. Айрим ХХР ва Тайвань мутахассисларининг фикрича “Хитой сиёсий ислохотларини ва унинг ривожланиш йўллари, қонуниятлари”ни “маданияти ва тарихи” орқали тадқиқи ўзининг ички моҳиятига эга.

Хитой демократиясининг тараққиёти билан боғлиқ тарихий қадриятларга эътиборни қаратар эканмиз, Хитойда қадимдан ошкораликнинг айрим элементларининг борилгани кузатиш мумкин. Хитойда қадимий бошқарув тартиботларига сиёсий анъана сифатида, ХХ асрнинг ўрталаригача ҳеч ўзгартиришларсиз амал қилиб келди. Натижада мамлакатни автаритар усулда бошқарув хитой сиёсий тузумининг ажралмас бир қисмига айлантирилди. Хитойнинг миллий қадриятларига айланган автаритар тузум мамлакатда сиёсий вазиятлар кескин тусга кирганда ҳам, жамият осойишталигини таъминлаш, хавфсизлик чора-тадбирларини кўриш, барқарорликни кафолатлашнинг ишончли куралига айланди.

Хитойда автаркия тузумининг узоқ давом этиши табиийки, Ғарбга хос демократия ва парламент тузумини халқ томонидан қабул қилиш имконини бермас эди. Бунинг сабабларидан бири, сиёсий ҳокимиятни амалга оширувчи халқ психологиясининг автаритар муҳитга мослашиб бўлганлигида эди. Ғарб ва Хитой демократияси ўртасида жиддий фарқ бор деганда муаммонинг айнан ана шу жиҳатларини англаш керак бўлади. Аммо, бу билан Хитойда демократияга хос бўлган тушунчалар йўқ экан, деган қарашларга бормаслик керак. Аксинча, Хитой тарихидан етарлича гувоҳлик берувчи “Шу цзин-тарих китоби”, “Шицзин-шеърлар китоби”, “Ицзин- ўзгаришлар китоби”, “Чунцю- баҳор ва куз китоби”, “Лицзи-ахлоқ ва маросимлар китоби”да демократиянинг дастлабки куртакларини кўрамиз. Бу ўринда, “ўзгаришлар китоби” таҳсинга сазовор бўлиб, унда ҳозирги замон халқ

¹⁰ Су Сяокан. Гибель от реки// Вестник московский университета сер №13 востоковедение № 2, 1993. Стр 63.

демократиясининг асосий шартларидан бўлган “*халқ хоҳиш иродасига қараб*” ғояси ўзининг аниқ ифодасини топган.¹¹

Мамлакатни бошқаришни бу хилда англаш Хитойда давлатни бошқариш маданият орқали амалга оширилган. Халқ тушунчасида “Осмон мандати”нинг сиёсат билан уйғунлашуви ва амалда ҳам халқ томонидан сиёсатни “Осмон мандати” нуқтаи назаридан тушуниш XX-асрнинг бошларигача мавжуд бўлди. Канфуцийнинг жамият-сиёсий ҳаёти ва оила-тарбия ҳақидаги ўғитлари эса ҳозир ҳам Хитой халқининг маънавий дунёсини белгилаб келмоқда, халқ маросимларини ўтказиш, маънавий бағрикенглик ва ҳ.к.лар ўзининг жамиятга бўлган таъсир кучини йўқотмади, аксинча янги ғоялар билан бойитилмоқда.¹²

Умуман, Хитойнинг ўтмиш тарихи билан боғлиқ сиёсий ҳур фикрлигига эътиборни жалб этар эканмиз, амалда бунга ўхшаш кўплаб фикрларни учратиш мумкин. Масалан, афсонавий Ся сулоласининг асосчиси Юй (милоддан аввал - XXI)нинг “Халқнинг хоҳиш иродасига қараб” сиёсий қарашлари кишини ўзига эътиборсиз қолдирмайди. Айниқса, Унинг Гао-Яога қарата “Халқ ҳукмдор, танаси -ҳукмдор эса унинг юраги, жон томиридир” дея билдирган фикри замонлар ўтса-да, сиёсий мазмунини йўқотмади. Зеро ушбу фикрларда халқ ҳақида ғамхўрлик қилиш, ўз халқига нисбатан мулойим муносабатда бўлиш кераклиги тўғрисидаги ғоялар ўз ифодасини топади.

Бундай маъно сўзларни Чжоу (周) династиясининг асосчиси (милоддан аввал - XI аср) У Ванда ҳам борлиги кузатилади. Унинг Шан (商) династияси мустабитлигига қарши юриши олдида куйдаги мурожаатлари тасинга сазовор: “Халқ нимани хоҳласа, Осмон шуни хоҳлайди”. Бу ўринда ҳам халқнинг хоҳиш иродаси ҳисобга олинган ҳолда ўз бурчини адо этиш мақсадида урушга киришида ёрқин намаён бўлади.

Халқ номи билан йўғрилган бу қасамиёд маъно ва мазмун жиҳатдан Юйнинг нисбатан Гао-яога қарата айтган сўзларига ҳам оҳанг. “Бунда эркинлик туйғуси”янада кучли жаранглайди. Унда ўзига хос рамзий маъно ўз ифодасини топган. Масалан, биринчисида - осмон, иккинчисида - халқ, учинчисида хоҳиш - ирода масаласига алоҳида эътибор қаратилган. Агарда бу ғояларнинг мазмунига эътибор билан қараладиган бўлса, унда “Осмон”халқнинг хоҳиш иродасига қараб иш кўради, яъни бу ўринда Осмон халқнинг хоҳиш истагини амалда бажо келтиради. Ҳукмдор эса Осмон измига бўйсиниб, Осмоннинг ердаги элчиси сифатида халқнинг истакларини бажо келтириши, ерда юз

¹¹ Козловский Ю.В. Конфуцианство миф и реальность // Народы Азии и Африки М. 1982, № 3- Стр 41-49.

¹² Ли Дэн Хуэй К рацвету демократии – через возрождение культуры // Свободный Китай Тайвань 1996, № 2 Стр 2-6.

бераётган воқеликлардан Осмонни ўз вақтида огоҳлантириб бориши, акс ҳолда нотинчликлар юз бериб ҳукмдор ўз вазифасидан четлатилиши, халқнинг қазабига дучор қилинади. Вақт ўтиши билан бу каби содда демократик “ғоя”лар моҳиятига эътиборни қаратар эканмиз, қадимги хитой сиёсий ҳурфикрлигида ҳокимият ва халқ бир-бирига қарама-қарши турувчи кучлар сифатида эмас, балки “ҳокимият билан халқ бир-бирига мувофиқ келувчи ўзида ягона мақсадни уйғунлаштирган” кучлар бирлиги деб тушунилган. Бу эса халқ сиёсий тафаккурининг ўсиб, сиёсий фаоллигининг ўсишига замин ҳозирлаган бўлса, бошқа бир томондан турли хил демократик фикрларнинг туб негизини ташкил этувчи фалсафий-ғоявий назарияларнинг вужудга келишининг асоси бўлиб хизмат қилди.

Хулоса, ўрнида таъкидлайдиган бўлсак, Хитой демократияси ҳақида гап кетганда авволамбор, унинг тарихини яхши билиш керак бўлади. Иккинчидан, хитой сиёсий маданиятида ҳозир ҳам халқ ичида удум сифатида “Осмон мандати”, “Одил подшо”, тушунчалари сақланиб қолинмоқда. Учинчидан, Хитой халқида ҳозир ҳам виждони пок амалдорга хизмат қилиш тушунчаси амалда заррача бўлса-да қийматини йўқотмай келмоқда. Ана шу маънода Хитойнинг сиёсий маданиятида чуқур илдиз отган анъаналар ва урф-одатларини тадқиқи “Буюк кўшнимиз ва дўстимиз” бўлган Хитойни яқиндан англаш ва тушуниш имкониятларини бериши шубҳасиз.

REFERENCES

1. Борисов О. Б. “Положение КНР и некоторые задачи советского китаеведения”, Жур: «Проблемы Дальнего Востока», 1982, №2, стр.10.
2. Сунь Ятсен. Избранные произведения. М., 1964. стр.195.
3. Жэньмин Жибао” 22. III. 1982 .
4. Галенович Ю. Образ врага начинает разрушаться // Япония сегодня 1997. – С.20.
5. Васильев Л.С. История религий востока –М.: “Книжный дом” университет .1999. –С. 432.
6. Торчунов Е.А. Даосизм опыт историко-религиозного спасения Санкт-Петербург изд-во”Лань”1998. -448с.
7. Су Сяокан. Гибель от реки// Вестник московский университета сер №13 востоковедение № 2, 1993. Стр 63.
8. Козловский Ю.В. Конфуцианство миф и реальность // Народы Азии и Африки М. 1982, № 3- Стр 41-49.

9. Ли Дэн Хуэй К рацвету демократии – через возрождение культуры // Свободный Китай . Тайвань 1996, № 2-Стр 2-6.

